

Александар Миланковић

*Институт за филозофију и друштвену теорију
Универзитет у Београду*

radujtesetrgovi@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-9289-9239>

Неке карактеристике филозофског наслеђа Ивана Вуковића

Апстракт: У раду истражујемо одређене карактеристике филозофског опуса Ивана Вуковића. Усредсређујемо се на неке од формалних, методолошких и стилских аспеката једног броја његових радова. Извори истраживања се састоје од седам научних радова и две књиге. Формалне карактеристике које смо истраживали у Вуковићевим радовима су: примена компаративног метода, слободан есејистички жанр и стилистичке особености. У раду полазимо од Шопенхауеровог (Schopenhauer) гледишта да, за процену духовне вредности дела неког аутора, није примарно важно знати *о чему* је или *шта* је мислио, већ *како* је мислио, при чему стил одсликава квалитативна својства мишљења. Циљ нашег рада је да се утврде неке од карактеристика Вуковићевог филозофског наслеђа и да се ситуирају у одређену теоријску перспективу. Испитивани текстови показују да је Вуковић унапредио примену компаративне методе у филозофским истраживањима и, тиме, афирмисао својеврсну филозофску компаративистику у нашем филозофском миљеу. Даље, Вуковић је реафирмисао жанр слободног филозофског есеја, жанр који се, можда, не уклапа у норме академске библиометрије, али који афирмише развој слободне, неспутане филозофске мисли, вођене личним идејама и мишљењем. Коначно, бригом о стилу, љубављу према култивисаном, рестриктивном и уздржаном језичком изражавању, Вуковић је пружио висок, квалитативни, естетски критеријум академског писања. Вуковићева истраживачка интересовања, и теме радова и књига, сведоче да је он био фигура фундаменталног посредовања између великих, сложених и компликованих филозофских питања и проблема обичног, свакодневног језика и културног живота у целини.

Кључне речи: Иван Вуковић, филозофска компаративистика, есејистика, стилистика

Увод

Филозоф Иван Вуковић (1970-2017) стварао је и деловао у нашој филозофској и академској средини двадесет и пет година, ако за почетну тачку узмемо најранију библиографску јединицу у електронском каталогу На-

родне библиотеке Србије из 1992. године. Преко двадесет година радио је у настави на одељењу за филозофију Филозофског факултета у Београду (као и на другим студијским групама преко изборних предмета), најпре као асистент, потом доцент и на крају као ванредни професор. Био је ангажован на предметима Етика, Филозофија права, потом на предмету Историја филозофије Ша, као и на предметима Кантова филозофија, Историја филозофских идеја и Филозофија културе. Добијао је највише оцене на студентским евалуацијама и код студената је упорно подстицао и трајно развијао читалачку културу и критички, истраживачки дух. Објавио је две књиге, преко двадесет научних радова (од чега осам о Кантовој филозофији, два о Декартовој и један о погледима Александра Коареа на научну револуцију у XVII веку), као и један број приказа, а превео је три књиге и дванаест филозофских чланака (Arseniјеvić, Đurić, Milidrag 2016).¹ За превод *Метафизичких медитација* Рене Декарта, Вуковић је 2012. године добио награду „Милош Н. Ђурић“, годишњу награду Удружења књижевних преводилаца Србије за најбољи превод на српски језик дела из области поезије, прозе и хуманистике. Вуковић и Арно Франсоа су били коуредници књиге *Epistémologie française-French Epistemology*, објављене 2014. године, у заједничком издању Института за филозофију Филозофског факултета у Београду и Универзитета у Тулузу.

Писао је кратке приче, а у раној фази стваралаштва и поезију.² Вуковић је био музички образован – музика је била његова велика, постојана љубав. Био је члан рок-групе *Инопартнерс* (као бас-гитариста), а бавио се и самосталним компоновањем. Поред тога, бавио се филмом и уметничком фотографијом. Заједно с Миланом Милетићем је био коредисејер, а уз Милана Милетића и Николу Мајдака косценариста филма *Каленић, последњи дани градске пијаве* сниманог у периоду од 2006. до 2011. године (филм је добио награду на XX Међународном фестивалу етнолошког филма у Београду, и то за камеру – директор фотографије Никола Мајдак). Вуковићеве уметничке фотографије су изложене и представљене јавности на изложби у галеријском простору Општине Врачар током прве половине новембра 2022. године, уз пројекцију поменутог филма.

Вуковић је докторирао филозофију 2005. године, с радом „Коперникански обрт: однос критичке и прекритичке Кантове филозофије“. Био је

¹ Вуковић је аутор књига *Опонашање Бога: Интимна историја Кантове филозофије* (Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, 2006) и *Платон и Кант: савети за добар живот* (Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, 2016).

² О Вуковићевим стиховима нас је обавестио (и обезбедио копије) новосадски песник и наставник филозофије Дамир Малешев, Вуковићев пријатељ са студија филозофије. Захваљујемо се Малешеву на предусретљивости.

коаутор Кодекса части Војске Србије (2010), члан етичког комитета Радио-телевизије Србије и аутор етичког кодекса Радио-телевизије Србије (Arsenijević, Đurić, Milidrag 2016). Био је организатор три међународна научна скупа на Филозофском факултету у Београду. Основне области његових истраживачких интересовања су биле Кантова филозофија, етика, историја филозофских идеја, филозофија културе, филозофија науке и др.³

У раду истражујемо одређене карактеристике Вуковићевог филозофског опуса: усредсређујемо се на неке од формалних, методолошких и стилских аспеката једног броја његових радова. Извори истраживања се састоје од седам научних радова и две књиге. Формалне карактеристике које смо истраживали у Вуковићевим радовима су: примена компаративног метода, слободан есејистички жанр и особеност стила. У раду полазимо од Шопенхауеровог (Schopenhauer) гледишта да, за процену духовне вредности дела неког аутора, није примарно важно знати *о чему* је или *шта* је мислио, већ *како* је мислио, при чему стил одсликава квалитативна својства мишљења (Schopenhauer 2022, 41). Другим речима, формалне карактеристике филозофских текстова одсликавају мисаони ток аутора и показују како аутор обрађује одређени материјал: формална организација садржине је од кључне вредности за квалитет њеног излагања и, самим тим, за приближавање филозофских проблема заинтересованим читаоцима и проучаваоцима. Коначно, различити аутори могу да обрађују исти материјал или садржину, али њихова обрада и формална организација могу да се разликују у методолошком и стилском погледу (Schopenhauer 2022, 27).

Разуме се да је у раду овог обима немогуће исцрпно истражити све формалне карактеристике Вуковићевих радова. У том смислу, наш рад има ограничене домете: циљ је да покажемо да и у релативно малом узорку могу да се утврде барем неке од карактеристика Вуковићевог филозофског наслеђа и да се ситуирају у одређену теоријску перспективу. Подразумева се и да би свака од Вуковићевих књига, као и сваки од текстова, изискивали засебну студију, и то остаје један од задатака за будућа истраживања. У том погледу, наш рад представља кратак увод и прелиминарно истраживање Вуковићеве филозофске заоставштине.

Компаративистика

У извесном смислу, свако научно истраживање увек подразумева компарације и поређења: компаративна метода је саставни део истраживачких процедура, један од његових основних чинилаца (Collier 1993; Fajgelj

³ Подразумева се да је могуће да смо, у навођењу биографских података, начинили неки превид. Молимо да нам се на томе не замери.

2005). Поређење утврђује и прецизира сличности и разлике између поређених појава и представља систематску, дубинску анализу малог броја случајева који стоје у смисленим и релевантним везама (Collier 1993). У начелу, компаративна истраживања доживела су процват крајем осамнаестог и током деветнаестог века, с порастом интересовања европских и англоамеричких истраживача за ваневропске, азијске, афричке или јужноамеричке културе, а крајем деветнаестог и током двадесетог века развила се и компаративна филозофија, поред компаративне лингвистике, књижевности, компаративне митологије и мистике, компаративне историје уметности или компаративне психологије (Рајн 2011).

У том погледу, компаративне студије су се заснивале на поређењима европске са ван-европским културама, на уочавању сличности и разлика, на идентификовању веза и др. Кад је реч о филозофији, компаративна филозофија је развијена током двадесетог века, као обухватни преглед филозофија Истока и Запада, као истраживање историје филозофије Истока, као историјски преглед појединих источњачких традиција и др. (Рајн 2011). Подразумева се да је компаративни приступ један од фундамената историјско-филозофских истраживања, а метода поређења је у основи проблемског приступа, приликом анализе дивергентних, различитих одговора на једно питање или проблем, као и њиховог укрштања.

У Вуковићевом случају, компаративни метод није један од метода, већ представља доминантан методолошки инструмент у једине две књиге објављене за његовог живота, као и једног броја филозофских радова. У књизи *Опонашање Бога – интимна историја Кантове филозофије* Вуковић пореди две фазе Кантове филозофске мисли, и у својеврсној ипсативној перспективи, излаже динамичко-генетичку анализу трансформација Кантове мисли спрам ње саме, унутар њених властитих претпоставки (Vuković 2006a).

У књизи *Платон и Кант – савети за добар живот*, Вуковић пореди идеје два филозофа из две сасвим различите епохе, различитих културних, друштвених, економских, политичких и историјских перспектива (Vuković 2016). Чињеница да је реч о различитим епохама и социокултурним контекстима додатно усложњава истраживачки задатак али, на основу заједничког проблема и хипотезе о Платону и Канту као о две граничне тачке у промишљању душе, душевног живота и фундаменталних појмова о души – Вуковић успоставља заједнички категоријални оквир компаративне анализе.

Компаративну филозофску анализу Вуковић примењује у раду посвећеном тематици смртне казне тј. аргументима за и против смртне казне у југословенској правно-етичкој мисли. У тексту „Смртна казна у времену

диктатуре“ из 2009. године, Вуковић пореди аргументе за и против смртне казне Игора Приморца и Ивана Јанковића, кроз излагање њиховог спора: Приморац је, у општем смислу заступао деонтолошку етику и заговарао је ретрибутивистички приступ по којем казна мора да буде сразмерна преступу, док је Јанковић заступао утилитаристичку перспективу аболиционизма (Vuković 2009a). Вуковић анализира и излаже аргументацију обе стране, пореди их и тумачи њихов смисао и вредност у конкретном друштвено-историјском контексту.

Вуковић изводи компаративну анализу и у раду „Трансцендентални идеализам и структурализам“, објављеном 2009. године, у зборнику *Структурална антропологија данас – Тематски зборник у част Клода Леви-Стросса*.⁴ У том раду Вуковић испитује и проблематизује тезу Пола Рикера по којој је структурализам кантовски трансцендентализам без субјекта. Вуковић пореди основне идеје једног и другог мислиоца и показује да, иако обојица заступају тезу о формалном *a priori* оквиру мишљења и опажања, њихова решења се разликују у погледу описа и функције тог оквира, а да кантовска позиција подразумева субјекта и да, у том смислу, Рикерова теза не стоји (Vuković 2009b). Текст је релативно кратак и пружа густу, синтетичку перспективу кроз истицање кључних, уопштених елемената испитиваних позиција.

У Вуковићевим радовима, компаративни метод артикулише анализе и синтезе, усмерава извођење импликација и закључака и пружа основ за квалитативно нове истраживачке резултате, који не би били видљиви без примене компарација. Вуковићев приступ је својеврсна синтеза ипсативне и компаративне анализе: дубинско истраживање развојних стадијума одређене филозофске позиције укршта се са међусобним поређењем тих стадијума у динамичко-генетичком компаративном истраживању, у испитивању развојног кретања мишљења и његових узастопних фаза. Та синтеза, то измирење ипсативне и компаративне перспективе у Вуковићевој филозофској позицији остаје тема за будућа истраживања. У сваком случају, Вуковић афирмише филозофску компаративистику у смислу упоредне теоријске, појмовне и аргументативне анализе идеја различитих мислилаца истог културног хоризонта у дијахронијској перспективи, као и различите идејне фазе у развоју једног појединачног мислиоца, уз истраживање главних чинилаца историјског, научног, културног, религијског и друштвеног контекста у којем се истраживане идеје јављају и обликују.

⁴ Исти рад је објављен и на француском у часопису *Етноантрополошки проблеми*, год. 4, бр. 2, стр. 75-82.

Есејистика

Вуковић је 2007. године, у гласнику Института за филозофију Филозофског факултета Универзитета у Београду *Филозофски годишњак* бр. 20, објавио рад „О двострукој националности и суверености у бившој Југославији“. Иако је о узроцима распада бивше Југославије написан велики број радова, наведени Вуковићев рад се издваја из неколико разлога, од којих ћемо да набројимо три. Прво, Вуковић је истраживао последице специфичног двојства, удвојености, у конституисању југословенског етничког идентитета, као и у конституисању југословенског суверенитета. Друго, Вуковић је указао на један неочекивани закључак о етничким чишћењима на територијама бивше Југославије не само као о видовима борбе за територије, већ и као о видовима „морбидног самопрочишћења“ (Vuković 2007, 176). И треће, што је за потребе нашег рада најважније, Вуковићев рад представља слободан оглед, неопремљен референцама и фуснотама, осим фусноте на стр. 173.

Вуковићев текст о двострукој националности и суверености представља редак пример савремене српске хуманистичке есејистике: реч је о краћем филозофском огледу из домена политичких и моралних питања у историјској перспективи распада југословенске државе. На први поглед, чињеница да текст није оптерећен референцама и фуснотама може да збунити, међутим, текст је излагање самосталне мисли која претпоставља познавање опсежне литературе, али није непосредно изведена из ње. На свега десет страница текста, Вуковић пружа густу синтетичку перспективу, низ историјских чињеница и њихових импликација доведених у опште везе и анализе њихових импликација. Вуковић означава један број кључних историјских тачака, пресудних за неуспех, разлаз и крвави распад државе. Захваљујући организацији текста и стилу писања, као и закључцима, наведени текст није само приказ мисаоног тока и резултата истраживања; у тексту, без патетике или носталгије, кроз описе противречности, дуализама, подвојености, недовршености, слабости, привлачности и одбојности у југословенском друштву – заиста одјекује трагизам југословенске државе.

Иначе, Вуковић је и у другим, ранијим текстовима испољавао склоност ка слободној филозофској есејистици, изван цитатних и библиометријских оквира. У раду из 1995. године, „Да ли се може лагати из моралних разлога?“, објављеном у часопису Српског филозофског друштва, Вуковић је пошао од Кантове филозофске полемике са Бенжаменом Констаном о разлозима због којих никада не треба лагати, као и од једног аргумента из Кантовог *Заснивања метафизике морала* а потом излаже анализе, аргументе и примере с циљем да покаже како Кантова забрана лагања има снажно утилитаристичко утемељење, а да је Кантова етика реалистичнија него што то изгледа на први поглед (Vuković 1995).

Рад „Remarks on the role of religious institutions in conflicts created by globalization“, објављен у гласнику Института за филозофију Филозофског факултета у Београду из 2002. године такође представља вид есејистике изван оквира цитирања, референци и библиометрије (Vuković 2002). Даље, у раду објављеном у часопису Српског филозофског друштва 2006. године, под насловом „Религијски смисао трансценденталног идеализма“, од седам страница, пет страница су лишене цитата или референци, већ представљају излагање строго вођене и артикулисане мисли у есејистичкој форми о ширем смислу Кантовог трансценденталног идеализма (Vuković 2006b). Есејистичка форма пружа већу слободу мисаоног развоја аргументата и идеја, као што подразумева познавање проблема и пратеће литературе. Есеји показују како аутор мисли о самој ствари, а не о књигама које су упућене на ту тему. Или, шопенхауеровски речено, аутор тражи „материјал“ за обраду не у литератури, већ у својој глави, у своме мишљењу (Šopenhauer 2022, 23-24).

Кад је реч о наведеним Вуковићевим есејима, пажњу привлачи и чињеница да су релативно кратки и сажети. Излагања су згуснута, сведена само и искључиво на исказе у служби предметних проблема, без икаквих дигресија или проширења текста кроз екскурсе, напомене или асоцијације. И то упућује на следећи сегмент Вуковићевог филозофског наслеђа: на стил писања.

Стилистика

Питање стила као облика или начина на који говорник или писац бира, организује и комбинује језичке јединице и начина на који их саопштава слушаоцима или читаоцима и као својеврсно естетско својство, у филозофским текстовима је отворено и подложно различитим тумачењима и аргументима: Сартр је тврдио да у филозофији стил није потребан и да би га требало избегавати, јер је стил својство књижевности а уношење литерарне димензије у филозофски текст може да води ка збуњивању читалаца (Frank 1990). С друге стране, Шопенхауер је сматрао да је стил „физиогномија духа“ и да је кључ за разликовање ваљане од рђаве литературе, при чему је имао у виду и филозофију а и критиковао је филозофско занемаривање стила (Šopenhauer 2022). Алфред Норт Вајтхед је сматрао да је смисао за стил један од кључних менталних квалитета као својеврсно естетско осећање, као развој и обликовање способности али и њено ограничавање и артикулисање, као крајња моралност свести, као својеврсна економичност духа: стил је основ достизања, погађања циља, при чему се не погађа ништа осим самог циља, без икаквих губитака или споредних

ефеката (Whitehead 1961). Стил писања, у смислу индивидуалног стила аутора или говорника, није могуће подвести под уобичајена правила, типове или обрасце синтаксе, семантике или прагматики, осим ако не прерасте у маниризам (Frank 1990).

Филозофски текстови су се, кроз историју филозофије, развијали у различитим стилевима. Од фрагментарног, преко традиционално литерарног или есејистичког, до постмодернистичког или постструктуралистичког. Стил варира у зависности од особина, емоционалног склопа и склоности аутора, као и од својстава филозофске идеје или аргумента који се излаже, и од опште филозофске парадигме. Идеја или аргумент некад изискују екстензивно писање, понављање или парафразирање формулација, некад формализације различитог степена, некад примену реторичких фигура или деконструкцију текста и произвођење значења унутар текста, уз успостављање интертекстуалности кроз честе цитате и бројне референце, што је једна од главних карактеристика савремене филозофске продукције.

Вуковићев стил се, пре свега, одсликава у поменутој чињеници да су текстови које смо анализирали у претходном одсеку кратки, иако су усмерени на анализу веома сложених проблема и питања. Вуковић не користи компликоване „обрте“, новосковане термине и опширне пасусе којима би, у крајњој линији, прикрио своју мисао и отежао њено праћење (Šopenhauer 2022, 42). Нема парадоксалних формулација, бујице речи, нема екстензивног писања, дигресија, асоцијативних екскурса, гомилања техничких термина: Вуковић, пре свега, јасно, прецизно и прегледно открива своју филозофску мисао. Ништа више или мање од тога.

Другим речима, у текстовима се Вуковић уздржава од свега другог, осим од онога што је одређено истраживачким фокусом разматрања, без икаквих споредних учинака. Он не експериментише са текстуалним елементима, у његовим текстовима нема постмодернистичке метафоризације, нема афектације: шопенхауеровски речено, своју мисао Вуковић исказује јасно, кратко, разговетно и, колико је и када то могуће, сасвим *једноставно* и разумљиво (Šopenhauer 2022, 44). У одређеним сегментима својих текстова, Вуковић бележи референце на свет књижевности, али искључиво у оној мери у којој је значајно за истраживачку тему, а и то без преливања филозофског излагања у поетски или литерарни текст (в. Vuković 2006a). У Вуковићевим текстовима нема поштапалица, бирократских фраза, колоквијализама, жаргона или декоративних фигура, као ни академизама. Употреба техничких филозофских термина и израза сведена је на нужне случајеве који су сасвим усвојени у језичкој пракси или на оне за које нема алтернативног решења у српском језику.

Даље, једна од карактеристика Вуковићевог стила је и строга, прецизна и прегледна организација текста у целини, као и свих његових елемената

(наслови, основни текст, поднаслови, пасуси и др.). Примера ради, поменути текст „О двострукој националности и суверености у бившој Југославији“, иако дугачак десет страница, организован је кроз поделу на осам текстуалних подјединица – пасуса са поднасловима (Vuković 2007). Поменути текст „Религијски смисао трансценденталног идеализма“, иако се састоји од седам страница, организован је кроз поделу на шест текстуалних подјединица – пасуса, са поднасловима (Vuković 2006b). У раду „Remarks on the role of religious institutions in conflicts created by globalization“, објављеном у гласнику Института за филозофију Филозофског факултета у Београду из 2002. године, текст је организован кроз поделу на 12 текстуалних подјединица – пасуса, с поднасловима (Vuković 2002). Чињеница да је Вуковић осећао потребу да у подјединице структурише и тако кратке текстове представља показатељ хтења да до краја, колико је то могуће, у свим појединачним сегментима, појасни своју мисао, да је учини сасвим видљивом и прегледном.

Интересантно је да у раној фази свог филозофског стваралаштва, Вуковић објављује поменути текст „Да ли се може лагати из моралних разлога?“, без видљивог означавања пасуса (Vuković 1995). Ипак, и тај текст, захваљујући организацији, тече разговетно и, без дигресија или екскурса, прецизно води читаоца ка закључцима и ка четири завршне реченице које ефектно наглашавају како поенту Кантових теза, тако и поенту Вуковићеве анализе (Vuković 1995, 75).

Посебну тему, у смислу организације језичких јединица и текста, представљају Вуковићеве књиге, с ритмичним усклађивањем претходних и наредних пасуса, са доследно и прегледно истакнутим насловима, наднасловима и поднасловима, што читаоцу изузетно олакшава не само сукцесивно кретање кроз веома сложене филозофске проблеме истраживане у књигама, већ и успостављање вертикалних и хоризонталних читалачких корелација (Vuković 2006a; Vuković 2016).

Укратко, Вуковић користи минимална језичка средства како би исказао резултате својих филозофских истраживања. Иако анализира проблеме високог степена сложености и појмове високог степена дивергенције у закључцима и импликацијама, Вуковић не пружа основа ни повода за додатно компликовање читања и схватања ионако компликованих питања, већ гради и ствара јасне, разговетне, прецизне прилазне тачке истраживаним проблемима, у којима читалац може јасно да разуме у чему се састоје проблеми, зашто су важни, да схвати њихов смисао и вредност, као и да их повеже са властитим животним искуством и перспективама.

Ако евоцирамо знаменито Хегелово одређење мере као јединства квалитета и квантитета, у Вуковићевом филозофском стилу препознаје се обр-

нута пропорција квалитета и квантитета, квалитет је претежнији у односу на квантитет (и по цену квантитета) а његови текстови, у великој мери, одсликавају минималистичку максиму *мање је више*. Његов стил је крајње одмерен: речи и реченице су драгоцене и не исписују се олако.⁵ Вуковић ригорозно и доследно извлачи семантички максимум из сваког синтактичког скупа, уздржавајући се од свега узредног. При томе, не оштећује нити фалсификује ни један елемент проблема или становишта које анализира: редуkcијом афектација, убеђивачких дефиниција, дигресија, екскурса или асоцијативних мисаоних процеса, минималним интервенисањем у циљу излагања, појашњења и истицања главних елемената истраживаних проблема, Вуковић их поставља у први план, приближава заинтересованом читаоцу и води га кроз појмовна чворишта и везе унутар сложене аргументације.

Вуковић издваја основне идеје које леже иза појединачних аргумената и појмова, и прерасподелом нагласака поставља их у први план. У том смислу, његови текстови као да прате идеју Исаије Берлина (мислиоца блиског Вуковићевим филозофским интересовањима) по којој је за испитивање и разумевање филозофских позиција важније схватити „средишњи појам“ (или скуп појмова, главну, носећу идеју) који, заправо, одређује слику света тог мислиоца – него мноштво јаких појединачних аргумената којима ти мислиоци бране своје становиште или оповргавају друга (Berlin 2013, 376). На крају, у доба планетарне хиперпродуктивне пролиферације научних радова и акумулације академских бодова, Вуковићева библиографија, од почетка његовог академског деловања – показује да се он клони хиперпродуктивности и да у том погледу развија својеврсни рестриктивни приступ, уз уважавање свих академских обавеза и норми.

* * *

Да бисмо испитали и разумели разлоге и узроке наведених карактеристика Вуковићевог филозофског рада, вратићемо се пар корака уназад. Поставља се питање зашто и за кога се пишу и објављују филозофски радови и књиге? У интуитивном разматрању могућих одговора, може да се препозна један број.

Прво, филозофи пишу и објављују радове и књиге да би уверили сами себе у исправност своје аргументације. Друго, то раде да би поделили и продискутовали резултате својих истраживања с ужом филозофском

⁵ При томе, Вуковићев стил није хладан: у његовим текстовима се, врло дискретно, осећа страст ка мери, ка одмерености исказа, на трагу песничке формулације *страсна мера* (Лалић 1984).

заједницом. Треће, то раде да би поделили и продискутовали резултате својих истраживања са широм академском заједницом. Четврто, то раде да би својим истраживањима подржали и помогли студентској популацији у проучавању истраживаних филозофских проблема. Пето, то раде да би својим истраживањима комуницирали са ван-академском заједницом, са свим сферама културе – с науком, уметношћу, религијом, као и са свима који су, у било којем виду, заинтересовани за филозофска питања. Шесто, филозофски радови и књиге доприносе ширем разумевању друштвених и етичких питања и проблема. Седмо, филозофски радови и књиге подстичу и изазивају интелектуалну рефлексiju и критику код читалаца и усмерени су на развој критичког мишљења и интелектуалних изазова. Осмо, филозофски радови и књиге се интегришу у одређене филозофске традиције, обликују нове филозофске токове и врше дугорочни утицај на рецепцију филозофских идеја и аргумената. Коначно, филозофски радови и књиге представљају тачке сусрета између личних филозофских дилема, питања и интереса, и шире јавности и, тиме, тачке активирања ширих, јавних дискусија.⁶

Иако први одговор делује контраинтуитивно, једна од специфичности филозофије и филозофских текстова јесте у томе што се они, у строгом смислу, не пишу примарно како би се обратили читаоцима и њима саопштавали резултате истраживања: они, у стилском погледу, нису инструктивни или „дидактични“, као што је то случај с историјским радовима (Collingwood 1933, 209). Кроз филозофске радове, аутори се превасходно обраћају сами себи: они у радовима покушавају да истраже појмовне проблеме, да их разреше или, ако већ не могу да их разреше, да јасно утврде у чему се они састоје (Collingwood 1933, 209-210). Другим речима, у филозофији превасходни циљ није уверити друге већ „уверити себе“ (Arsenijević 2007, 17). У том смислу, филозофски радови нису исказивање јасно омеђених сегмената или „пакета“ објективно достигнутих сазнања који се, у прегледном облику, испоручују читаоцима већ излагање поступно развијене аргументације (и њених правила), при чему многи од аргумената и правила бивају одбачени јер не задовољавају самог аутора, а почетне позиције се мењају са сваком новом појмовном тешкоћом (Arsenijević 2007; Collingwood 1933).

⁶ Наравно, могуће је да се филозофски текстови и књиге, по аналогији с другим друштвеним наукама, пишу с намером и да се утиче на тзв. доносиоце одлука (Milenković 2009). Међутим, проблем је у следећем: 1) питање је да ли су филозофски текстови и књиге уопште релевантни за тзв. доношење одлука, али и 2) питање је да ли су тзв. доносиоци одлука уопште заинтересовани за филозофско мишљење и склони филозофским преиспитивањима.

Поред тога, отворено је питање да ли је, и у којој мери, филозофија уопште поучава, и да ли подлеже дидактичким теоријама и моделима у истом смислу у којем је то случај с другим наукама, и то питање се увек поставља приликом сваког увођења у филозофију (Fink 1989). Међутим, поред наведених особености, филозофија је наука међу другим наукама, поучава се у средњошколској и високошколској настави, комуницира с другим духовним делатностима и културом у општем смислу, и отворена је за међусобну размену утицаја. У том смислу, филозофски радови и књиге су, мање или више, комуникативни, отворени, структурисани тако да филозофске проблеме приближе свима који су заинтересовани за њих.

Кад је реч о Вуковићевим радовима, најпре треба имати у виду помену чињеницу да је радио у настави на факултету више од две деценије. Другим речима, настава филозофије је била његов животни позив. Из тога следи да је једна од кључних карактеристика његовог филозофског приступа била да академској заједници приближи, појасни филозофске проблеме, идеје, аргументе и интерпретације, без њиховог тривијалног поједностављивања, фалсификовања или изневеравања. Другим речима, Вуковић јесте писао како би уверио себе и пред собом испитао домете и резултате својих филозофских истраживања, али и како би поделио те резултате с филозофском и академском заједницом, али и са широм публиком (о чему сведочи ширина његових истраживачких интересовања). Иако Вуковић није писао уџбенике или школску литературу, наставна перспектива је, према нашем мишљењу, један од кључних елемената за разумевање Вуковићевог филозофског опуса. У Вуковићевим текстовима види се намера да истраживања изазову промену у духовној перспективи читаоца, у његовом мишљењу и доживљавању, да буду извор учења. Вуковић посредује између сложених филозофских идеја и аргумената, преводећи их на схватљивији језик и поступно уводећи читаоце у све сложеније проблеме.

Кад је реч о наставној перспективи, смисао анализираних карактеристика Вуковићевих радова и књига постаје јаснији ако се ситуира у два педагошко-дидактичка контекста: пре свега, у контекст дидактике изворних феномена и егземпларне наставе физичара и дидактичара Мартина Вагеншајна (Martin Wagenschein), а потом и у контекст приступних тачака развојног психолога Хауарда Гарднера (Howard Gardner).

Вагеншајн је запазио једну склоност међу члановима научне заједнице, која је по њему названа „Вагеншајнов ефекат“. Услед великог броја теоријских формулација и сложене научне терминологије, настава, учење и развој научног сазнања долазе у ризик од стагнације: опсежне теоријске конструкције могу да замагле изворне феномене, да деконтекстуализују наставу и учење, да их изолују од историјске перспективе, конкретног ис-

куства и свакодневне праксе, при чему постаје немогуће да се једноставно изложе научни проблеми (Wagenschein 2008; 2024). Вагенштајн је запазио и да су програми наставе и учења преобимни и презасићени и да је неопходан повратак изворним феноменима и проблемима који се, услед мноштва теоријских и вербалних формулација, преносе у други план. Он је сматрао да настава и учење увек треба да се темеље на суочавањима, сусретима с изворним феноменима и да ти сусрети, те интеракције, у процесима сличним открићима, буду примарни извор учења, а не теоријске конструкције о изворним феноменима (Wagenschein 2008; 2024). Из тога следи да процес подучавања треба да буде усредсређен на суштинске егземпларе проблема, који у малом узорку, сажето, концизно, згуснуто, одсликавају њихову сложеност, дивергенцију и разгранатост. При томе, није реч о поједностављењима већ о узорцима кључних, релевантних својстава датог проблема, који подразумевају одређену „интензификацију“ и „кондензацију“ садржаја (Korsgaard 2019, 279).

Наравно, Вагенштајн је, пре свега, говорио о природним наукама али то не ослабљује његову поенту у контексту филозофије: у његовом кључу, то би значило – што мање теоријских конструкција и што више фокусираних интеракција с изворним филозофским идејама и проблемима, датим како у изворним делима, тако и у свакодневном искуству. Колико год да су филозофски проблеми апстрактни и да изискују теоријску разраду, не само да увек може да се успостави веза са свакодневним искуством или са светом, већ је некад једино решење за појмовне проблеме – испитивање физичког света (Arsenijević 2003, 130). Колико је свакодневно искуство (спонтани појмови, непосредно опажање и др.) важно за разумевање специфично филозофских питања, сведоче Витгенштајнова (Wittgenstein) истраживања наших појмова о бојама и њиховом опажању, у којима он континуирано указује на различите искуствене ситуације, опажања и конкретне објекте (нпр. калеидоскоп) (Vitgenštajn 2015). Или, из перспективе Ничеових рефлексива, што је апстрактнија истина о којој неко хоће да подучава, то је већа потреба да се заведе чула (Nietzsche 1882).

Даље, карактеристике Вуковићевих радова постају јасније у перспективи *приступних тачака* о којима је писао Хауард Гарднер. То су тачке које буде и одржавају ученичко интересовање и пажњу, приступни путеви, прилази, својеврсна наставна чворишта која посредују између тврдог језгра науке у целини и наставе, између зоне достигнутог и наредног развоја код ученика, као и између спонтаних и научних појмова, између свакодневног, спонтаног ученичког искуства и света системски уређених научних знања (Gardner 1999). Гарднер усклађује приступне тачке са различитим типовима интелигенције и идентификује најмање пет типова таквих тачака: наративни, логичко-квантитативни, тачке праснова или темеља, естетички

и експериментални. Приступне тачке су врата кроз која се улази у свет научних појмова, канали кроз које се одвија комуникација и трансакција између непосредног искуства и научних теорија.

Вратићемо се испитиваним Вуковићевим радовима и њиховим кључним карактеристикама: методолошка артикулисаност, стилистичка одмереност, квантитативна рестриктивност, теоријска незасићеност, комуникативност и реафирмисање слободног есејистичког писања, потпуно су стављени у службу експозиције изворних истраживаних проблема и њиховог јасног постављања у први план. У Вуковићевим текстовима се не налази ништа више (и ништа мање) од предметних проблема. Другим речима, Вуковић конструише текстове као оквире унутар којих истраживани проблеми постају јасно уочљиви, видљиви, схватљиви а његови истраживачки резултати пружају конкретне оријентире за даља истраживања. При свему томе, историјска димензија његових истраживања упућује на уређен, смисаон, ритмичан, логичан и целисходан ток излагања, која имају дискретну црту својеврсне приче или приповести, с уводом, разрадом заплета и епилогом, као у случају с истраживањем „интимне историје Кантове филозофије“ у поменутој књизи *Опонашање Бога* (Vuković 2006a). Индикативно, Вуковић је, на примеру радова Александра Коареа, управо издвојио јасну мисао, привлачан есејистички стил и способност да се исприча прича као одлике које Коареово дело чине незаобилазним у истраживањима историје науке и културе (Vuković 2014a, 12).

Даље, Вуковић примарно не пише да би наметнуо своје опсервације и тиме закљонио филозофске проблеме, већ да би, проналажењем оптимума теоријске разраде, усмерио пажњу читалаца ка изворним питањима и испровоцирао њихову радозналост. Комуникативност и терминолошка незасићеност подупиру читалачки приступ проблемима а организација текстова истиче приступне тачке преко којих читалац може да приђе истраживаним филозофским питањима.

Кроз обухватне синтезе, Вуковић конструише чворне тачке у којима читалац може јасно да сагледа основне идеје, питања, скупове основних појмова. Метафорично речено, Вуковић читаоцима отвара врата за пролазак ка сложеним, замршеним, разгранатим, често тешко разумљивим филозофским питањима и проблемима, кроз избор узорака, егземплара и директно суочавање читалаца с њима. И у том смислу, он обједињује филозофски и педагошки приступ. При свему томе, Вуковић не дидактизира, не саопштава коначне одговоре, уздржава се од налога или инструкција, не даје упутства и правила, и наглашава хипотетички карактер својих истраживања и анализа, што се види у више пута наглашеној формулацији „...ако су ова запажања тачна“ или „...ако је овакво читање оправдано“ (Vuković 2007, 175; Vuković 2014b, 31).

Ако би, на крају, могла да се реконструише дидактичка димензија његових текстова, она не почива на дидактици схваћеној као списак готових решења о томе како се учи или истражује филозофија, већ на својеврсној филозофији наставе филозофије која у незавршеном процесу критички и рестриктивно преиспитује своје претпоставке. Отуда уздржаност, сведеност и „активна једноставност“ о којој је својевремено писао оснивач дадаизма Тристан Цара (Cara 2015, 24). Вуковићу је страна „куварска“ дидактика (по формулацији Артура Либерта) која даје рецепте за добијање филозофских одговора (Libert 1935). У темељу његових проучавања и подучавања леже управо либертовски „прапроблеми“, питања моралне слободе и стваралачке културе, о чему сведоче теме његових радова и његова истраживачка интересовања

Конечно, у својим текстовима, Вуковић своју позицију ставља у други план, не само да би пустио да проговори „сама ствар“, већ и да би мотивисао читаоца да самостално филозофски размишља и да би га позвао на лично, интимно, путовање кроз филозофске проблеме и открића или, како је то формулисао Алфред Вајтхед (Alfred Whitehead), у својеврсну пустоловину идеја (Whitehead 1967).

При томе, у текстовима које пише, дискретно и ненаглашено али трајно се осећа његов емоционални однос и лични, интимни порив да разуме проблеме које истражује, и та потреба се повремено ескалира као у првом пасусу поглавља „The question of sincerity“ у раду о Декартовој епистемологији и теологији у *Метафизичким медитацијама* из 2014. године.⁷ У том смислу, Вуковићева стилистика одсликава једну од карактеристика доброг стила, према Фридриху Ничеу: стил треба да докаже да аутор верује у неку идеју, не само да је промишља, већ и да је осећа (Nietzsche 1882).

Закључак

На основу свега наведеног, може да се закључи да испитивани Вуковићев текстови и књиге одсликавају јасну, организовану, строго артикулисану филозофску мисао која континуирано преиспитује сопствене претпо-

⁷ Наводимо цитат: „Personally, however, I did not approach this question searching for wisdom. It came to me quite naturally and unexpectedly, when I went through the whole of Descartes papers in order to write a postface for the *Meditations* I had recently translated into Serbian. In such a text, one is supposed to give a brief overview of the author’s life, time and achievements, and to say something about the book itself within those contexts. However, the first thing that struck me while I was mapping the context of the *Meditations* was a stark contrast between the way the book was presented to the readers, and the rest of Descartes life and work.” (Vuković 2014b, 26).

ставке, самој себи поставља границе и изнова се структурише са сваком новом појмовном препреком. Истовремено, Вуковићева мисао је крајње комуникативна. Она комуницира с историјом филозофије и њених проблема, с њиховим савременим интерпретацијама, као и са савременицима у филозофској и академској заједници, и у ширем културном и духовном хоризонту. Вуковићу је страна филозофска езотерија, ма колико да је она некада и неопходна и вредна.

Испитивани текстови показују да је Вуковић унапредио примену компаративне методе у филозофским истраживањима и, тиме, афирмисао својеврсну филозофску компаративистику у нашем филозофском миљеу. Даље, Вуковић је реафирмисао жанр слободног филозофског есеја, жанр који се, можда, не уклапа у академску библиометрију и квантитативну методологију, али који афирмише развој слободне, неспутане филозофске мисли, вођене личним идејама и мишљењем. Коначно, бригом о стилу, љубављу према негованом, култивисаном и уздржаном језичком изражавању, Вуковић је пружио висок, квалитативни, естетски критеријум академског писања.

Иако се клонио рефлектора јавности, Вуковић је посматрао филозофију и научно истраживање као јавна добра и као чиниоце развоја не само академских филозофских истраживања, већ и опште духовне културе друштвене заједнице у којој ствара. Ако су наше анализе ваљане и ако нисмо ништа учили у Вуковићево стваралаштво, у његовом филозофском наслеђу се препознаје стари идеал народне просвете, у општем смислу укорјењен у просветитељству. Својим текстовима, Вуковић приближава своју матичну, матерњу културу филозофским токовима света, као што и велика и сложена филозофска питања приближава својој матичној култури, њеним симболичким кодовима, терминологији и навикама мишљења.

Као врсни преводилац с француског и истраживач који је сарађивао с франкофоним академским круговима, Вуковић је добро знао кардиналне разлике између високо развијених, богатих, колонијалних култура, и култура које су пролазиле кроз неописива страдања, пустошења, разарања и осиромашења. Развој специфично филозофске и опште духовне културе подразумева велике друштвене ресурсе усмерене на развој науке и уметности, дуге мирнодопске периоде развоја и свеукупног друштвеног просперитета, што у случају српске филозофске, научне и духовне културе није био случај. Превише често смо били принуђени да изнова крећемо од азбуке, од срицања, од буквара, од часловца и пера.

Поред чињенице да је унапредио филозофска истраживања Кантове филозофије у нашој средини и на језицима народа некадашње Социјалистичке федеративне републике Југославије, да је испитао поједине контроверзне теме из филозофије права, да је пружио изузетан превод Декартових *Медитација*, поред чињенице да је био (и остао) вољени наставник, колега и

друг, професор који је хтео и знао да мотивише, подржи и оснажи студенте да самостално истражују, Вуковић је био и фигура фундаменталног посредовања између великих, сложених и компликованих филозофских питања и проблема, и обичног, свакодневног језика. Био је преводилац не само с француског на српски, већ преводилац с језика комплексних филозофских формулација на језик студената и студенткиња, ученика и ученица и свих других људи, заинтересованих за филозофију. Вуковић је био мислилац на трагу Сократа, који је добро знао како да се облачне, тмурне, хладне и магловите филозофске даљине приближе интимним искуствима, појмовима, емоцијама и интуицијама свакога од нас. И то је једно од великих драгоцености његовог филозофског наслеђа.

На крају, даћемо неколике дидактичко-техничке напомене. Вуковићеве текстови и књиге су изузетно погодни за примену у гимназијској, средњошколској настави филозофије (али и грађанског васпитања).⁸ Познато је да су ушли у високошколску наставу филозофије, а овом приликом се залажемо за њихово увођење у програм наставе и учења филозофије за гимназије у Републици Србији, као и за пратеће програме средњих стручних школа. Исто важи и за поменуте Вуковићеве есеје, који могу да послуже као прототипови и егземплари за писање ученичких есеја из филозофије, као и за примере култивисања научно-филозофског стила писања. Искуствујемо и интимну наду да ће Вуковићеве књиге, сви научни радови, преводи и прикази, уз доступне литерарне радове, ускоро бити објављени у његовим сабраним делима.

Референце

- Arsenijević, Miloš. 2003. *Vreme i vremena*. Beograd: Dereta.
- Arsenijević, Miloš. 2007. *Prostor Vreme Zenon*. Novi Sad-Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Arsenijević Miloš, Đurić Drago, Milidrag Predrag. 2016. *Izveštaj komisije o kandidaturi za izbor u zvanje vanrednog profesora za užu naučnu oblast Opšta filozofija – težište istraživanja Istorija filozofije*. Beograd: Filozofski fakultet. https://www.f.bg.ac.rs/files/iz_IvanVukovic_2016_12_22%20.pdf, dat. pristupa: 2. 11. 2024.
- Berlin, Isaiah. 2013. „Georges Sorel“. In *Against the Current*, edited by H. Hardy, 373-420. Princeton-Oxford: Princeton University Press.
- Cara, Tristan. 2015. „Manifest dade“ (1918). *Sedam manifesta dade i drugi tekstovi o dadi*. Beograd: Anarhija-Blok 45.
- Collier, David. 1993. „The Comparative Method“. In *Political Science: the State of the Discipline II*, edited by Ada Finifter, 105-119. Washington D. C.: American Political Science Association.

⁸ Аутор овога рада је седам година радио као наставник филозофије и грађанског васпитања у једном броју београдских средњих школа и гимназија.

- Collingwood, Robin G. 1950. *An Essay on Philosophical Method*. Oxford: The Clarendon Press.
- Fajgelj, Stanislav. 2005. *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Fink, Eugen. 1989. *Uvod u filozofiju*. Beograd: Nolit.
- Frank, Manfred. 1991. „Style in Philosophy: Part I“. *Metaphilosophy* 30 (3): 145-167.
- Gardner, Howard. 1999. *The Disciplined Mind: What all students should understand*. New York: Simon and Schuster.
- Lalić, Ivan V. 1984. *Strasna mera*. Beograd: Nolit.
- Libert, Artur. 1935. *Filozofija nastave: opšta didaktika*. Beograd: G. Kon.
- Milenković, Miloš. 2009. „O brojanju i merenju (drugih) ljudi (za novac). Moralne/civilizacijske implikacije ukidanja društveno-humanističkih nauka u Srbiji putem scijentometrijske pseudonauke“. *Antropologija* 9 (8): 33-51.
- Korsgaard, Morten Timmerman. 2019. „Exploring the role of exemplarity in education: two dimensions of the teacher’s task“. *Ethics and Education* 14 (3): 271-284. DOI: 10.1080/17449642.2019.1624466.
- Nietzsche, Friedrich. 1882. *Letter to Lou Salomé. Toward The Teaching of Style*. Tautenburg, August 8/24, 1882, <http://www.thenietzschechannel.com/correspondence/eng/nlett-1882.htm>, dat. pristupa: 11. 1. 2025.
- Pajin, Dušan. 2011. „Komparativna filozofija – Evolucija jednog pristupa istoriji filozofije“. *Arhe* VIII (15): 165-183.
- Šopenhauer, Artur. 2022. *O pisanju i stilu*. Beograd: Centar za izučavanje tradicije Ukronija.
- Vuković, Ivan. 1995. „Da li se može lagati iz moralnih razloga?“. *Theoria* 38 (2): 65-78.
- Vuković, Ivan. 2002. „Remarks on the role of religious institutions in conflicts created by Globalization“. *Filozofski godišnjak* 15: 187-193.
- Vuković, Ivan. 2006a. *Oponašanje Boga: intimna istorija Kantove filozofije*. Sremski Karlovci-Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Vuković, Ivan. 2006b. „Religijski smisao transcendentalnog idealizma“. *Theoria* 49 (1-2): 37-44.
- Vuković, Ivan. 2007. „O dvostrukoj nacionalnosti i suverenosti u bivšoj Jugoslaviji“. *Filozofski godišnjak* 20: 167-176.
- Vuković, Ivan. 2009a. „Smrtna kazna u vremenu diktature – Oglad iz jugoslovenske filozofije kažnjavanja“. *Theoria* 52 (1): 5-16.
- Vuković, Ivan. 2009b. „Transcendentalni idealizam i strukturalizam“. U *Strukturalna antropologija danas – Tematski zbornik u čast Kloda Levi-Strosa*, uredila Dragana Antonijević, 96-107. Beograd: Srpski genealoški centar-Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog Fakulteta.
- Vuković, Ivan. 2014a. „Pad i hitac“. Predgovor u Koire, Aleksandar, *Studije o Galileju*, 5-12. Sremski Karlovci-Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Vuković, Ivan. 2014b. „Epistemology and Theology in Descartes’ Metaphysical Meditations: A Cold War Reading“. In *Epistémologie française-French Epistemology*, edited by Ivan Vuković and François Arnaud. Belgrade-Toulouse: Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta– Université de Toulouse – Le Mirail – Équipe de Recherche sur les Rationalités Philosophiques et les Savoires.
- Vuković, Ivan. 2016. *Platon i Kant: saveti za dobar život*. Sremski Karlovci-Novi Sad. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

- Wagenschein, Martin. 2008. *Save the Phenomena. The Primacy of Unmediated Experience*. <https://www.natureinstitute.org/article/martin-wagenschein/save-the-phenomena-the-primacy-of-unmediated-experience>, dat. pristupa: 1.6.2024.
- Wagenschein, Martin. 2018. *Teaching to Understand. On the Concept of the Exemplary in Teaching*. <https://www.natureinstitute.org/article/martin-wagenschein/teaching-to-understand>, dat. pristupa: 1.6.2024.
- Whitehead, Alfred North. 1961. *Aims of Education and other essays*.
- Whitehead, Alfred North. 1967. *Adventures of Ideas*. New York: Free Press.

Aleksandar Milanković

The Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade
radujtesetrgovi@gmail.com

*On Some Aspects
of the Philosophical Heritage of Ivan Vuković*

This paper explores certain characteristics of Ivan Vuković's philosophical work, focusing on formal, methodological, and stylistic aspects across a selection of his texts. The sample of the research consists of seven scholarly papers and two books. The formal properties investigated in Vuković's work include: the application of the comparative method, the affirmation of the free essayistic genre, and the stylistic expression. We start from Schopenhauer's point of view that, in assessing the spiritual value of an author's work, it is not primarily important to know what the author wrote or thought about, but how they thought, with the style reflecting the qualitative properties of thinking. The aim of the paper is to identify key characteristics of Vuković's philosophical legacy and to situate them within a certain theoretical perspective. The examined texts demonstrate that Vuković promoted the use of the comparative method in philosophical research thus fostering a form of comparative philosophical study within our philosophical milieu. Furthermore, Vuković reaffirmed the philosophical essay as a genre which, although it may not fit into academic bibliometrics, promotes the development of free, unfettered philosophical thought, rooted in deeply personal ideas and opinions. Finally, through his writing style and his love for cultivated, precise and restrained linguistic expression, Vuković provided a high aesthetic and qualitative criterion for academic writing. His research interests and topics testify that his philosophical foundations are issues of moral freedom and creative culture. Ultimately, Vuković emerges as a key mediator between intricate philosophical questions and problems, general culture, and everyday language.

Keywords: Ivan Vuković, comparative philosophy, essays, style

*Certaines caractéristiques
de l'héritage philosophique d'Ivan Vuković*

Dans le travail sont analysées certaines caractéristiques de l'œuvre philosophique d'Ivan Vuković. Nous nous concentrons sur certains des aspects formels, méthodologiques et stylistiques d'un certain nombre de ses travaux. Les sources de cette recherche consistent en sept travaux scientifiques et deux livres. Les caractéristiques formelles que nous avons étudiées dans les travaux de Vuković sont: l'application de la méthode comparative, le genre libre essayistique et les particularités stylistiques. Dans le travail nous partons du point de vue de Schopenhauer que pour l'évaluation de la valeur spirituelle de l'œuvre d'un auteur, il n'est pas de la première importance de savoir *à quoi* ou *ce qu'il* pensait, mais *comment* il pensait, alors que le style reflète les caractéristiques qualitatives de la réflexion. Les textes étudiés montrent que Vuković a perfectionné l'application de la méthode comparative dans les recherches philosophiques et qu'il a ainsi adopté une philosophie comparée particulière dans notre milieu philosophique. Ensuite, Vuković a fait revivre le genre de l'essai philosophique libre, genre qui, peut-être, n'entre pas dans les normes de la bibliométrie académique, mais qui affirme le développement d'une pensée philosophique libre, affranchie, menée par les idées et la pensée personnelles. Enfin, par son souci du style, par son amour envers l'expression linguistique cultivée, restrictive et sobre, Vuković a offert un haut critère qualitatif, esthétique, de l'écriture académique. Les intérêts de recherche de Vuković, et les thèmes de ses travaux et de ses livres, témoignent qu'il a été une figure de médiation fondamentale entre les grandes questions et les problèmes philosophiques complexes et compliqués, la langue ordinaire, quotidienne et la vie culturelle en général.

Mots clés: Ivan Vuković, philosophie comparée, essayistique, stylistique

Primljeno / Received: 6.03.2025.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 30.03.2025.